

Jaume Funes

Jaume Funes (Calataiud, Saragossa, 1947) és psicòleg i educador, amb una llarga i sòlida trajectòria de treball amb infants i adolescents. El seu recorregut inclou la docència, la formació de formadors, les responsabilitats com a adjunt del Síndic de Greuges de Catalunya i com a secretari de Famílies i Infància (2004-2007), a més de l'orientació i l'assessorament. Les seves anàlisis i propostes han quedat reflectides en llibres com ara *9 idees clave. Educar en la adolescència*: (Graó, 2010) o *El lugar de la infancia* (Graó, 2008). Ha publicat també *Álex no entiendo el mundo* (Montena, 2014), un llibre per als adolescents... i per als adults que s'hi relacionen; *Cal fer deures? Mares i pares que ajuden a aprendre* (Eumo, 2015) i, recentment, *Educar adolescentes sense perdre la calma* (Eumo, 2016).

«Construir la pròpia responsabilitat requereix poder equivocar-se, poder provar, poder dubtar»

Funes explica de si mateix que no es cansa d'escoltar els nois i les noies: li interessin, el mouen, una diria que veritablement l'apassionen. Si hi ha res que distingeixi els seus plantejaments és la tossuderia de voler comprendre els adolescents i les seves causes, com també la crítica a les solucions fàcils i tancades, a les sentències sobre els joves i a les incoherències que exhibim les persones adultes. S'ha passat tota la vida sent fidel a aquest compromís. Per alguna cosa rep el nom de *l'apòstol dels adolescents*.

A les pàgines del teu nou llibre,¹ hi batega una idea constant: la d'escoltar els nois i les noies com a pas previ a qualsevol altre, i també com a actitud. De fet, afirmes que educar comença per aquí, per mirar i escoltar, i que, per fer-ho, calen persones adultes adequades, el que anomenes bons traductors. Com és un bon traductor?

A l'educació infantil o al cicle inicial de primària, un bon traductor és el que crea un ambient en el qual la criatura, d'acord amb les seves característiques d'etapa i d'edat, pot estar, expressar-se, viure. El bon traductor crea l'entorn adequat perquè això succeeixi, és un facilitador.

Aquesta figura és tan important a primària com a secundària...

A l'educació secundària, encara és més clar: si no aprens a escoltar els adolescents, com descobriràs les preocupacions que els angoixen i els interessos que tenen? Cal saber que, segons si el noi o la noia està sol o acompanyat d'altres joves, emetrà una resposta o una altra; després, també cal saber que

---

Entrevista realitzada per Anna Ortíz i publicada a *Aula de Innovación Educativa*, núm. 233-234, p. 50-54, el mes de juliol-agost de 2014. (Traduïda de l'original en castellà.)

1. Aquesta entrevista es va realitzar quan es va publicar *Álex no entiendo el mundo*. D'aquí la referència constant a la darrera publicació de la persona entrevistada.

el primer que aprenen els adolescents és a respondre a una persona adulta i que probablement li diran el que vol sentir. Si escoltes el grup i no preguntes directament, segurament n'obtindràs una informació més real. Per aquest motiu és important crear l'ambient i les condicions necessàries que facilitin les nostres relacions amb ells.

Abans de res, l'educador ha de saber observar; a continuació, observar sistemàticament; en acabat, saber amb quines claus interpreta el que ha anat observant i anotant. De vegades, interpretem amb molta rigidesa, ens avancem als resultats o som incapaços de desproblematitzar.

Quan afirmes que és tan important el que dic jo com el que diu el noi, se't podria objectar que l'adolescent no té prou criteri, perquè està en procés de construcció...

És clar, perquè les persones adultes ho considerem així, i, si fos per nosaltres, aquesta construcció no s'acabaria mai. Els nois i les noies no són «menors», són infants d'edats distintes en cada moment. «Menor» és solament una dada jurídica, però no podem obviar que la darrera paraula sobre la seva vida la té ell. Li manca criteri? Doncs ajuda'l a tenir-ne, no el deixis sol amb les seves decisions, acompanya'l, però no el privis de tenir iniciativa.

Parlem, doncs, de responsabilitat...

En referència al jovent, moltes persones adultes anem trampejant entre dues opcions, però no ens en serveix cap de les dues: no tenen criteri ni responsabilitat, i aleshores arriba un dia en què han de ser adults del tot i per a tot. Això no pot funcionar de cap manera, com tampoc funciona l'altra opció: són responsables en una àrea, però no poden ser-ne en una altra, o per al que ens convé són grans, i per al que no, no en són. Jo crec que l'única forma de tractar aquesta qüestió és considerar que sempre són responsables i que en són per a tot, però de manera diferent en cada moment; per tant, les respostes que han de rebre de nosaltres també han de ser diferents segons la situació de què es tracti, justament perquè puguin construir la seva responsabilitat.

¿Podem considerar que en cada moment posseeixen el criteri que poden tenir d'acord amb la seva maduresa..., i també segons l'entorn en què han crescut?

Sí. Tenen el criteri que poden tenir i que els hem ajudat a construir les persones adultes. Qui no té criteri? Qui no ha tingut respostes que l'hagin

ajudat a diferenciar entre el que val i el que no. El criteri personal és una construcció derivada de la influència educativa. I, en l'adolescència, construir la pròpia responsabilitat requereix poder equivocar-se, poder provar, poder dubtar.

En aquest sentit, penalitzar l'error no contribueix a ajudar els joves...

Penalitzar l'error coarta la recerca i l'empobreix. I és molt habitual que no permetem que els adolescents provin gairebé res. Fa anys, quan una criatura sortia de l'escola amb la roba bruta, alguns blaus, potser una mossegada, això s'assumia com una part de l'aprenentatge, de la confrontació útil. Avui, aquestes situacions s'acaben als jutjats. Però els infants necessiten aprendre d'aquesta experimentació vital, i si no els donem oportunitats per descobrir, estem limitant molt les possibilitats de construir la pròpia responsabilitat.

L'escola que tenim avui evoluciona cap a una escola actual, connectada amb la vida?

Tenim una escola classificatòria, cada vegada més: xavals amb una etiqueta cadascun, valoracions sobre quants n'hi ha de cada tipus que càpiguen a l'aula i aplicacions d'una recepta per a cada alumne. Després, l'escola accepta graus distints de diversitat, amb suports i ajuts, però quan els nois arriben a l'ESO comprovem que, a l'adolescència, no solament hi ha nivells acadèmics diferents, sinó també diversitat d'adolescències, diversitat social... I, què en fem de tot això? Els docents diuen aleshores que es volen dedicar «als nois i a les noies que vulguin estudiar». Finalment, hi ha l'escola inclusiva, prou diversa i flexible perquè hi càpiguen les múltiples diversitats, que hi són acceptades de manera estructural, no com una resposta o una reacció a unes quotes tolerades, sinó donant-les per descomptat, per definició.

Aquesta escola inclusiva necessita, en especial, mestres que hi creguin?

Necessita això i els mitjans adequats, però per a mi representa millor la societat i està més al seu servei, perquè dóna per fet que tots els nois i noies són educables, i que l'educació serà el motor del desenvolupament de tot aquest jovent. La gran qüestió de la docència actual és la gestió de la diversitat, per damunt de qualsevol altre aspecte pedagògic. La complexitat educativa és enorme, i el que tu et trobes a l'aula és un conjunt d'històries molt diverses que interactuen.

Al llibre *Álex no entiendo el mundo*, hi afirmes que els adolescents tenen un dilema entre «com poden aconseguir no ser un més i alhora ser com algú». Ho pots ampliar una mica?

Qualsevol adolescent té el convenciment que és únic, però no pot ser ell sol i s'ha d'assemblar a algú. La seva manera de ser està composta d'imitacions (encara que ell ho negui) i també de pertinences, perquè ha de menester el factor grupal. Necessita comprovar que el que li passa i el que sent no és estrany, per això li calen els altres: per comparar, confirmar i trobar una forma compartida de ser.

També afirmes que, en un món tan canviant, cal «no deixar de pensar, sinó pensar diferent». Per acompanyar-los en un pensament flexible, per exemple, els podem respondre de vegades amb un «això no ho sé»?

Absolutament. I també: «No ho sé, per a mi ara la resposta vàlida és aquesta, però és possible que n'hi hagi d'altres». És veritat que els adolescents sempre utilitzen el «depèn» i no volen que els adults que els són propers el facin servir. Necessiten que el seu professor de referència els pugui dir: «Avui ho veig així, però estic disposat a canviar d'idea si em demostres que és diferent». Això atorga una seguretat que evita el relativisme total; tot no és igual, hi ha coses que no canvien o que solament es modifiquen parcialment. Ells reclamen adults segurs, però no inflexibles.

Aleshores, els adolescents cerquen contínuament i les persones adultes hem d'estar disponibles per acceptar totes les seves preguntes. Què succeeix si no pregunten?

Els s'interroguen contínuament i tant de bo que no deixin de fer-ho mai. Un adolescent que no es pregunta, ni per dintre ni per fora, potser ha arribat a la conclusió que no serveix de res plantejar-se qüestions. Quan això succeeix, és dramàtic comprovar que les noies i els nois no confien en el seu tutor, que no creuen que les respostes que n'obtinguin els podran ser útils.

I si no pregunten ni als seus pares ni al seu tutor?

També hi ha els monitors de lleure, els educadors del centre social o uns altres adults referents. Els pares han de garantir que, a prop del jove, hi hagi gent gran que pugui ser preguntada, si no, plantejaran els seus dubtes a les xarxes. I els pares no poden ser els únics, perquè, a causa de la seva responsabilitat envers els fills, tenen tendència a angoixar-se. Els educadors poden contextualitzar i dirigir unes altres mirades.

Afirmes que, per al jove, no hi ha veritats absolutes, no es poden heretar, que s'ha de poder discutir tot i que no hi ha res que substitueixi la pròpia indagació.

Sí. Una persona educa bé quan, a més de transmetre els seus valors i els seus criteris, treballa perquè, quan el noi o la noia sigui gran, pugui dubtar del que li ha ensenyat l'adult. Això, però, no significa pas que ho rebutgi, sinó que té dret a revisar-ho i a decidir segons el propi parer.

A *Álex* no entiendo el mundo també hi afirmes que, avui dia, els joves no necessiten tanta informació com acompanyament.

Tota experiència necessita un contrast per ser valorada. On es contrasta? Amb un adult davant del qual el jove no hagi de presumir i a qui no hagi de complaure, i també treballant amb el grup perquè el propi col·lectiu exerceixi aquesta funció de contrast, perquè sigui un lloc útil per fer-hi les comprovacions pertinents. El que cal evitar és que els adolescents estiguin sols, per això insisteixo en l'acompanyament. Els hem d'ajudar a discriminar, a distingir, preguntant-los com van viure una experiència concreta, com se senten després d'haver-la realitzada, sense jutjar-los.

Dius que «de protegir-se, se n'aprèn», però les conductes de risc inquieten i preocupen molt...

Primer: a ningú no li agrada que el seu fill s'autodestruï, però determinades respostes contra la seva voluntat i la seva lògica, per més que serveixin per protegir-lo, són inútils. Segon: facilitem-li el màxim de proteccions possibles perquè, sense evitar que els nois i noies s'arrisquin, els costos derivats de l'acció es minimitzin («Posa't el casc», «Si condueixes, no beguis», etc.). Tercer: oferim-los recursos per gestionar el risc. Un recurs és la informació, un altre és veure opcions felices i distintes i un altre és comprovar la preocupació dels pares. Els nostres discursos són poc efectius, en canvi, les nostres actituds els causen molt més efecte. Per exemple, els podem dir, sense histèries: «Fill, això a mi em preocupa molt».

Si els ajudem a pensar, a fer-se responsables i a decidir..., haurem d'acceptar les decisions que prenguin. Això és un viatge d'anada i tornada, oi?

I tant! Anem sembrant en una direcció i després, passat el temps, no ens podem queixar dels fruits que hem obtingut com a conseqüència de la nostra tasca. Els hem de poder dir que no compartim la seva decisió, però si

hem treballat perquè el jove tingui les seves pròpies iniciatives i en respongui, tant si ens agrada com si no l'actuació concreta que hagi realitzat, ens podem alegrar de la seva actitud.

Va en aquesta direcció el paisatge educatiu que tenim avui?

Lamentablement, va en sentit contrari. El món dels adolescents i el que dibuixen les lleis no coincideixen gens. Si l'escola o l'institut no tenen relació amb la vida, molt difícilment el que proposin interessarà als nois i noies. No passarà de ser una domesticació com qualsevol altra... I la meua impressió és que el jovent i els centres educatius estan cada vegada més allunyats.

Què t'ha mantingut al peu del canó al llarg d'aquests quaranta anys de feina continuada amb infants i adolescents?

Del jovent, sempre n'aprenc, sempre m'ha enriquit molt el seu món. D'altra banda, he vist i he treballat amb moltes adolescències destrossades, i aquests nois i noies es mereixen algú que se'ls miri d'una altra manera. No necessiten un psicòleg que els patalogitzi, un mestre esbrincador que els vulgui canviar ni un policia que els vegi com a delinqüents. Una altra lectura, un altre enfocament sobre ells és fonamental perquè puguin gaudir d'una oportunitat. Considero que hi ha dues claus per fer-ho: l'una, la mirada que projectis damunt del noi o la noia, i l'altra, poder i voler romandre al seu costat, com un adult disponible durant un temps per acompanyar-lo.